

Erilaiset taide- ja luontotoimijat innostamassa ja tukemassa osallisuutta

Kati Vapalahti, Laura Hokkanen ja Jatta Juhola

TIIVISTELMÄ

■ Tämän artikkelin tavoite on tuottaa tietoa taide- ja luontotoimijoista osallisuuden tukijoina. Haastattelimme 11 sosiaali-, terveys- ja kasvatusalojen toimijaa, jotka sovelsivat käytäntöön Parasta Etelä-Savoon -hankkeen yhteiskehittämispajoissa kehittämiään taide- ja luontomenetelmiä. Haastatteluissa haimme vastausta siihen, miten nämä taide- ja luontotoimijat arvioivat käyttämiensä menetelmien lisänneen toimintoihin osallistuneiden osallisuutta. Lisäksi olimme kiinnostuneita siitä, miten he kuvasivat omaa työtään ja työtapaansa.

Kaikilla toimijoilla näytti olevan samansuuntainen orientaatio organisoidessaan demokraattista, arvostavaa ja turvallista toimintaa. Heillä oli rohkeutta kokeilla uusia työtapoja. Löysimme orientaatioista myös tyypillisiä eroja, jotka koottiin viideksi taide- ja luontotoimijatyypiksi. Toimijatyypien tarkastelun kautta voidaan pohtia sosiaali-, terveys- ja kasvatustyön kehittämistä sosiokulttuurisen innostamisen suuntaan. Tämä artikkeli tarjoaa yhden näkökulman siihen, kuinka taide- ja luontotoimintaa voidaan toteuttaa eri tavoin ja erilaisista lähtökohdista.

Asiasanat: *Osallisuus, sosiokulttuurinen innostaminen, taide- ja luontotoiminta*

ABSTRACT

DIFFERENT TYPES OF ANIMATORS SUPPORTING PARTICIPATION WITH ART AND NATURE-BASED METHODS

■ The aim of this article was to provide insights into art and nature-based methods in supporting participation. We interviewed eleven persons who had implemented art and nature-based methods that they had developed in the co-creation workshops of the Parasta Etelä-Savoon project. The aim was to find out, how the interviewees supported participation and what kind of added value they found in such methods in terms of participation. We were also interested in how the interviewees described their work and the way of working.

All the interviewees seemed to have similar orientation for organizing democratic, appreciative, and safe activities. They also had the courage to test new methods. However, in addition to these similarities, we found typical differences in the orientations, too, and categorized the differences into five types of animators that use art and nature-based methods in their work. Through these types, it is possible to develop social, health care and educational work towards sociocultural animation. This article provides one approach to perceiving, how art and nature-based methods can be put into practice in different ways and from different starting points.

Keywords: *Art and nature-based methods, participation, sociocultural animation*

Johdanto

Onko palveluasumisyksikön asiakkaan mahdollista kuunnella musiikkia huoneessaan? Ehtiikö työntekijä laittaa levyn soimaan? Pystytäänkö luontokokemus tarjoamaan ihmiselle, joka makaa vuodeosastolla? Kuka suostuu siivoamaan oksista varisheet kaarnanpalat yöpöydältä? Voiko oppilaitoksessa ottaa kantaa taideaktivismiin keinoin? Nämä pienet arkiset kysymykset ovat yhteydessä kulttuuriin oikeuksiin.

Kulttuuriset oikeudet ovat ihmisyden ja yhdenvertaisena olemisen oikeuksia. Ne määrittelevät oikeuden osallistua taiteisiin ja kulttuuriin, kehittää itseään ja yhteisöään sekä ilmaista itseään. Nämä oikeudet ovat jakamattomia ja luovuttamattomia. (Lehikoinen & Rautiainen 2016.) Taiteen, kulttuurin ja luonnon nykyistä vahvempi huomioiminen sosiaali-, terveys- ja kasvatusaloiilla muuttaisi työtä entistä enemmän ihmistä huomioivaksi ja hyvinvointia edistäväksi sekä edistäisi näin ihmisoikeuksien

toteutumista (ks. esim. Houni, Turpeinen & Vuolasto 2020; Känkänen 2020; Manninen 2020; Tyrväinen, Lanki, Sipilä & Komulainen 2018; YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus 1948, 27. artikla).

Kulttuurihyvinvoinnin käsitteellä viitataan yleisesti hyväksytyyn näkemykseen taiteen ja kulttuurin vaikuttavuudesta osana hyvinvointia ja terveyttä sekä jokaisen ihmisen oikeudesta kulttuuriin ja taiteeseen. Kulttuurihyvinvoinnin käsitteeseen sisältyy taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksien ymmärtämisen lisäksi tärkeäksi koettu toiminta kulttuurin parissa, arjen kulttuurisuus sekä kulttuurihyvinvointia tuottava tutkimus, kehittäminen ja koulutus. (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019.)

Taidelähtöinen työskentely tavoittaa usein sellaisen kerroksen minuudesta, jota tietoinen mieli ei tavoita. Siksi sosiaalinen, taiteellinen ja yhteisöllinen toiminta, jossa on vuorovaikutusta ja kosketusta, on merkittävää toimintakyvyn ja elämänlaadun näkökulmasta. (Houni ym. 2020.) Taiteen merkitystä itsetuntemuksen tukemisessa korostetaan myös nuorten kanssa tehtävässä työssä (Känkänen 2020). Niin ikään luontolähtöinen toiminta kytkeytyy oman minuuden ja sen hyväksyttävyyden kokemuksiin elpymisen ja tervehtymisen tunteen kautta. Luontotuntemukset saattavat olla myös ristiriitaisia. (Salonen, Kirves & Korpela 2016; Salonen 2020.) Ihmisen kokema luontoyhteys liittyy ihmisen eudaimoniseen hyvinvointiin, joka tarkoittaa persoonallista kasvua ja ihmisen itsensä toteuttamista omien arvojen ja parhaan potentiaalinsa mukaisesti (Pritchard, Richardson, Sheffield & McEwan 2020).

Luontolähtöisessä toiminnassa ei voida ajatella ihmisen olevan luonnon ulkopuolella ja käyttävän luontoa hyväkseen omaa hyvinvointiaan parantaessaan. Ihmiskeskeisen maailmankuvan sijaan ihminen nähdään osana luontoa, joka on vuorovaikutuksessa muiden luonnon olioiden ja ekosysteemin kanssa kantaen luonnon hyvinvoinnista myös vastuunsa. Hyvinvoinnin tavoite laajenee tällöin ihmisyyhteisöistä ekosysteemiin ja sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ekososiaaliseen kestävyys. (Vrt. Keto & Foster 2021; Keto, Foster, Pulkki, Salonen & Värri 2022.) Keto ym. (2022) painottavat taideperustaisten ja kontemplatiivisten menetelmien merkitystä kokonaisvaltaisen osallisuuden tukemisessa monilajiseen – ei pelkästään ihmisten muodostamaan – yhteisöön. Tällaista ekososiaalista osallisuutta voidaan tukea moniaistisilla, kehollisilla ja meditatiivisilla taide- ja luontoharjoituksilla.

Taide- ja luontomenetelmien siirtäminen osaksi sosiaali-, terveys- ja kasvatusalojen ammattilaisten osaamispääomaa tuo usein esille ainakin

kaksi toisistaan eriävää näkökulmaa: taide- ja luontomenetelmillä nähdään olevan merkitystä toipumisessa ja hyvinvoinnissa, mutta niiden käyttöönottoa estävät kiire, asenteet ja rutinoituneet työtavat. Ne vaativatkin usein yhteisöiltä tarkistuksia asenteissa sekä päämäärätietoisien muutostyön käynnistämistä, joka vie aikaa. Järvinen, Foster ja Morris (2020) toteavat ympäristöinnostamisen olevan pitkäaikaista ja tavoitteellista muutostoimintaa, jossa keskiössä on pinnallisen puuhailun sijaan yhteisön kanssa ja yhteisön ehdoilla tehtävä emansipatorinen arvo- ja asennetyö. Heidän tutkimuksessaan innostamiseen liittyvinä piirteinä nousivat esille paikkasidonnaisuus ja ihmisten elämismaailman tunteminen sekä innostajan oman kokemuksen ja sisältöön liittyvän rakkauden hyödyntäminen ihmisten innostamisessa ja tiedostamisen tukemisessa. (Järvinen ym. 2020.)

Tässä artikkelissa käsittelemme taide- ja luontotoimintaa. Haastatelimme 11 sosiaali-, terveys- ja kasvatusalojen toimijaa, jotka osallistuivat Parasta Etelä-Savoon -hankkeen yhteiskehittämispajoihin. Hankkeen tavoitteena oli lisätä taide-, kulttuuri- ja luontolähtöistä osaamista sosiaali-, terveys- ja kasvatusalolla (Juhola & Aschan 2021a). Hankkeen yhteiskehittämispajoissa haettiin ammattilaisten ja opiskelijoiden kanssa kokemuksia taide- ja luontolähtöisten menetelmien merkityksellisyydestä ja mahdollisuuksista. Tämän omakohtaisen kokemuksen lisäksi 11 hankkeen yhteiskehittämispajoihin osallistuneista lähti kehittämään ja kokeilemaan luonto- tai taidelähtöistä toimintaa omissa työyhteisöissään. Tarkoituksena oli osaamisen siirtyminen yhteiskehittämispajoista osaksi yhteisöjen arkea tavoitteena lisätä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Sekä yhteiskehittämisessä että sosiokulttuurisessa oppimisessä ja innostamistyössä tavoitellaan osallistumisen tasavertaisuutta, moniäänisyyttä ja tekemällä oppimista (vrt. Aaltonen, Hytti, Lepistö & Mäkitalo-Keinonen 2016; Häkkinen ym. 2017, 29). Haimme haastatteluissa vastausta siihen, miten nämä taide- ja luontotoimijat arvioivat käyttämiensä menetelmien lisännen osallistujien osallisuutta.

Osallisuuden vahvistamista sekä taide- ja luontotoiminnalla innostamista

Osallisuuden ja osallistumisen käsitteet ovat moniulotteisia ja abstrakteja (ks. esim. Maunu & Kiilakoski 2018). Joskus osallisuutta pidetään yläkäsitteenä ja määritellään tunteeksi, jota muun muassa osallistuminen toimintaan tai yhteisöön voi saada aikaan (Isola ym. 2017, 3; Virolainen

2015). Osallisuutta tunteva ihminen omaa kohtuullisen toimeentulon lisäksi mahdollisuuksia rakentaa sosiaalisia kontakteja oman autonomiansa säilyttäen. Lisäksi hänellä on mahdollisuus ennakoida ja hallita elämäänsä sekä ymmärtää toimintaympäristöään. Tämä perustuu hegeliläiseen pohja-ajatukseen ihmisen arvokkuudesta ensin muiden silmissä, mistä seuraa oma arvokkuuden tunne. Osallinen ihminen on kuultu, nähty, arvostettu, ymmärretty ja merkityksellinen erilaisissa suhteissa, ryhmissä ja yhteisöissä, ja tämä tukee hänen kasvupotentiaaliaan. (Isola ym. 2017.) Hän tuntee kuuluvansa yhteisöön ja osallistuu yhteisön toimintaan hyväksytyinä omana itsenään voiden turvallisesti esittää myös negatiivisia tunteuksia (Nivala & Ryyänen 2019, 141–143).

Maunu ja Kiilakoski (2018) määrittelevät osallisuuden sosiaaliseksi ja poliittiseksi osallisuudeksi. He tarkastelevat osallisuutta toisaalta sosiaalisena resurssina, kuten hyvinä sosiaalisina suhteina, joiden varassa osallistuminen yhteisöihin ja toimintaan sekä luottamus toiminnan tuottamasta hyvästä mahdollistuu. Toisaalta he näkevät osallisuustaitoja voitavan harjoitella vuorovaikutuksessa, joka tuottaa luottamuksen kokemusta. Osallisuustaitoja ja -kokemusta voidaan saavuttaa hyvin erilaisissa yhteisöissä. Usein taitojen oppiminen vaatii ohjausta. Poliittinen osallisuus eli päätöksentekoon ja muutokseen osallistuminen edellyttää sosiaalista osallisuutta. (Maunu & Kiilakoski 2018.)

Osallisuuden tarkastelu saattaa helposti rajautua kohderyhmiin, joilla on jo monella tapaa valmiina mahdollisuuksia tehdä valintoja ja toteuttaa kiinnostuksen kohteitaan. Raivion (2018) mukaan monien ihmisten kohdalla kuitenkin osallisuuteen liittyy esteitä, kuten lannistavaa kategorisointia (esim. riskiryhmät, syrjäytyneet), ahdistavia tuntemuksia (esim. sosiaalisten tilanteiden pelkoa) tai alistavia kokemuksia (esim. torjuntaa tai välinpitämättömyyttä). Tällöin voidaan puhua voimavaraistavan ja valtaistavan freireläisen työorientaation tarpeesta. Tässä muutokseen pyrkivässä orientaatiossa korostuu tiedostamisen, minätuntemuksen ja itseluottamuksen syventäminen omaa elämäntilannetta ja ympäröivää todellisuutta kriittisesti reflektoiden. (Raivio 2018.)

Luontevana ympäristönä tiedostamisen, minätuntemuksen ja itseluottamuksen kehittämiseen voi toimia luonto. Tärkeää on erityisesti elvyttävien toimintaympäristöjen saavutettavuus ja yksilöllisyyden huomioiminen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Voimavaroja ja toimijuutta voidaan tukea, kun ihmiset pystyvät valitsemaan itselleen sopivaa luontotoimintaa. Tärkeitä ovat sellaiset menetelmät, joissa voidaan

hyödyntää osallistujien henkilökohtaisia vahvuuksia. Omien vahvuuksien tunnistaminen auttaa osallistujia löytämään itselleen luontevia ja arvostettuja sosiaalisia rooleja myös tosielämän lähiyhteisöissään. (Vrt. Tolvanen & Jääskeläinen 2016.) Taiteella on havaittu olevan samansuuntaisia hyvinvointia ja osallisuutta edistäviä merkityksiä (vrt. esim. Houni ym. 2020; Känkänen 2020). Luontotoiminnan lisäksi siis myös taidetoiminnassa voidaan tavoitella tiedostamisen, minätuntemuksen ja itseluottamuksen vahvistamista.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sekä luonto- että taidetoiminnan mahdollisuuksia edistää toimintaan osallistujien osallisuutta ja jäsenenään toimijoiden erilaisia toimintaorientaatioita. Osallisuus ymmärretään osallistumisena päätöksentekoon ja toiminta- ja vuorovaikutustilanteisiin, joissa myös tunne yhteisöön kuulumisesta saattaa voimistua. Toimintaa tarkastellaan sosiokulttuurisen innostamisen viitekehyksessä, jonka nähdään liittyvän yhteiskehittämisen periaatteisiin.

Aaltosen ym. (2016) mukaan yhteiskehittäminen tavoittelee kehittämiseen osallistuvien tasavertaisuutta, eri sidosryhmien mukanaoloa sekä osallistujien erilaisten mielipiteiden, osaamisen ja tavoitteiden hyväksymistä ja hyödyntämistä. Yhteiskehittämisessä edetään tekemällä, kokeilemalla ja oppimalla. Samankaltaisia päämääriä tavoitellaan myös sosiokulttuurisessa oppimisessa ja innostamisessa. Häkkinen ym. (2017, 29) korostavat sosiokulttuurisen oppimisen roolia ongelmien ratkaisemisessa, yhteisen tiedon, ideoiden ja ymmärryksen jakamisessa. Tieto jalostuu, ja siitä syntyy uutta ymmärrystä. Tiedon yhteistuottamisen runkona toimii tutkimustiedon soveltaminen käytäntöön. Rinnalla kulkevat ammattilaisten näkemykset siitä, mikä on toivottavaa ja toteutettavissa. Moninäkökulmaisuus mahdollistaa parhaimmillaan innovatiivisuuden eri toimijoiden haastaessa toistensa ajattelua. (Ruokolainen, Häkli, Kallio & Bäcklund 2018.) Sosiokulttuurinen viitekehys sisältää myös demokratian, osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden, toimijan kompetenssin sekä elinikäisen oppimisen (Kupiainen 2006, 183).

Sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteena on tiedostaminen, muutos ja solidaarisuuden lisääntyminen yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Toiminnassa tuetaan ihmisten asettumista suhteisiin ja aitoihin kohtaamisiin toistensa kanssa. Osallistumisen mahdollisuuksia luodaan aluksi ihmisten aloitteellisuutta herätellen, sitten verkostoja kehittäen ja liittymistä rohkaisten. Lopuksi tuetaan ihmisten ja yhteisöjen nykyisyyden ja tulevaisuuden rakentamista. (Kurki 2000, 20–24; 2007, 69–71; 2008, 106–114.)

Sosiokulttuurisen innostamisen lähtökohtana on ihmisten saattaminen yhteen dialogin ja liikkeen mahdollistumiseksi. Ihmisiä pyritään toiminnan avulla motivoimaan ja herkistämään siihen, että he näkevät itsensä avaintekijöinä sosiaalisen muutoksen luomisessa ja vahvistamisessa. Innostaja ei ole tiedonjakaja vaan yhdessä keskustelija, dialogiin johdattaja ja kanssakulkija. Innostajan tulee hallita monia ryhmätyön menetelmiä ja osata käyttää niitä rohkeasti ja luovasti. Tavoitteena on ryhmien itsenäinen ja omaehtoinen jatkuminen. (Kalcheva 2016; Kurki 2000, 19–27.)

Sosiokulttuuriseen innostamiseen sisältyy ajatus kulttuurisesta demokratisaatiosta ja demokratiasta. Kulttuurisessa demokratisaatiossa taataan kaikkien ihmisten pääsy osallisiksi kulttuurin tuotteista. Kulttuurinen demokratia puolestaan menee pidemmälle tunnustaen jokaisen ihmisen oman kulttuurinsa luojana sekä elämänlaatunsa ja yhteisöjensä kehittäjänä. (Kurki 2000, 57–59.)

Kurjen (2008) esittämässä Jean-Claude Gilletin (2006) jaottelussa määritellään innostamisen eri tavoin painottuvat tehtäväalueet. Niistä ensimmäinen on tuotantotehtävä, jossa tuotetaan toimintaa asiantuntijalähtöisesti. Asiantuntijan tehtävänä on helpottaa tavoitteen mukaisen asian edistymistä, kuten vaikkapa osallistumista tai vuorovaikutusta. Toinen tehtäväalueista on välittäjän tehtävä, jossa innostaja helpottaa ihmisten elämää ja sosiaalisia suhteita, organisoii ja fasilitoi kommunikaatiota. Asiantuntijuuden sijaan tässä tehtävässä korostuvat ryhmän ja ryhmän jäsenten paikan ja intressien löytäminen, jäsentäminen ja vahvistaminen. Kolmas tehtäväalueista on valaistumisen tehtävä. Siinä ovat mukana tunteet ja eräänlainen ideologinen toimijuus. Innostajan pyrkimyksenä on tukea osallistujien tunteiden ilmaisua, tavoitteiden asettamista ja avointa puhetta sekä osallistujien tilanteen ja todellisuuden tiedostamista. (Kurki 2008, 116–119.)

Näitä kolmea tehtäväaluetta vastaavat kolme erilaista toimijaa löytyvät Nivalan ja Rynnäsen (2019) tekemästä kolmen sosiaalipedagogisen toimijatyypin jäsenyyksestä. Tekninen toteuttaja perustaa toiminnan suunnittelusta arviointiin tilastoihin ja tutkimustietoon. Rinnalla kulkija taas tavoittelee hermeneuttista merkitysten ymmärtämistä vuorovaikutuksessa sekä persoonien ja yhteisöllisen kasvun tukemista pragmaattisesti. Maailman muuttajan tavoitteena on käytäntöjen sekä toimintatapojen kriittinen reflektointi, vapautuminen huonoista käytännöistä ja niiden muuttaminen. Orientaatiot ilmenevät harvoin yksiselitteisen puhtaina, mutta niiden kautta voidaan jäsentää sosiaalipedagogisia innostamistyön

orientaatioita. (Nivala & Ryyänen 2019, 60–70; ks. myös Vapalahti & Hokkanen 2020.)

Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa taide- ja luontotoimijatyypeistä osallisuuden tukijoina. Keräsimme tutkimusaineiston Parasta Etelä-Savoon -hankkeessa. Haastattelimme 11 sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden toimijaa, jotka osallistuivat hankkeen yhteiskehittämispajoihin. Haimme haastatteluissa vastausta siihen, miten nämä taide- ja luontotoimijat arvioivat käyttämiensä menetelmien lisänneen toimintoihin osallistujien osallisuutta. Tutkimuskysymyksenä oli:

Millaisia toimijatyyppejä voi tunnistaa taide- ja luontolähtöisessä toiminnassa, jossa pyritään osallistujien osallisuuden tukemiseen?

Parasta Etelä-Savoon -hanke tutkimuskontekstina

Tutkimuksemme kontekstina toimi Parasta Etelä-Savoon -hanke, jonka tavoitteena oli lisätä taide-, kulttuuri- ja luontolähtöistä osaamista sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteillä. Tätä Euroopan sosiaalirahaston hanketta toteuttivat Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Etelä-Savon sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymä, Savonlinnan Seudun Kolomonen ry ja Diakonia-ammattikorkeakoulu ajalla 1.1.2019–31.3.2021. Hankkeessa toteutettiin kerran kuukaudessa neljän tunnin pituisia yhteiskehittämispajoja, joissa haettiin kokemuksia taide- ja luontolähtöisistä menetelmistä. Näihin pajoihin osallistui sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden työntekijöitä julkiselta, yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta sekä näiden alojen opiskelijoita ja yrittäjiä. Osallistujat olivat Mikkelin, Pieksämäen ja Savonlinnan seuduilta.

Yhteiskehittämispajoissa aloitti kolmella paikkakunnalla yhteensä 145 henkilöä, joskin osallistujamäärät vaihtelivat eri kerroilla. Osallistujia oli monilta eri toimintakentiltä, kuten työvalmennuksesta, vammais- ja vanhustyöstä, mielenterveystyöstä, nuorten ohjauksesta, opetustyöstä, lastensuojelusta ja perhetyöstä. Yhteiskehittämispajoissa käsiteltiin erilaisia teemoja taide- ja luontolähtöisiä menetelmiä yhdistellen. Näitä menetelmiä olivat esimerkiksi kuvataide, draama, tanssi, sanataide, musiikki, luontotaide, pelilliset menetelmät ja liikunta. Jokaisella yhteiskehittämispajojen kokoontumiskerralla oli oma teemansa, jotka olivat luonto- ja yhteisötaide, ääni ja keho, kulttuuri ja juuret, minän äärellä, lahjan antaminen, taideaktivismi, taide ja tunteet, kulttuuri sotessa, aistityöskentely,

elämyksellisyys, pyhiinvaellus luontoon, pelillisuus ja taiteen dialogisuus, metsä liikuttajana sekä kosketuksen taide. Osallistujat jalostivat pajoissa osaamistaan jakamalla ideoita ja kehittämällä menetelmiä käytännön työhön. Ideoinnin tavoitteena oli siirtää toimintoja omiin yhteisöihin osallisuuden lisäämiseksi. (Juhola & Aschan 2021b; Ylönen, Utriainen & Pehkonen-Elmi 2021.)

Yksitoista osallistujaa lähti toteuttamaan yhteiskehittämispajoissa kehittämäänsä taide- tai luontolähtöisiä toimintoja omissa työyhteisöissään. Näitä kokeiluvaiheen toimintoja oli yhteensä kahdeksan. Tavoitteena oli saada aikaan sosiaalista muutosta niin työpaikkojen asenteissa kuin työkäytänteissäkkin. Tutkimuksessa mukana olleiden toimintojen tavoitteet on koottu taulukkoon 1.

Taulukko 1. Tutkimuksessa mukana olleet toiminnot ja toimintojen tavoitteet.

TOIMINTA	TAVOITE
Elämänpuu-yhteisötaide omanlaisine olioineen, runoineen ja tarinoineen	Kierrätyksen sekä eri yhteisöjen, työpaikkojen ja moninaisuuden näkyväksi tekeminen yhteistyön kautta
Toimintapakki taide- ja luontotehtävistä	Toimintakyvyn ylläpito
Perhekerho sisältäen taide- ja käsityötoimintaa	Perheiden yhteistyön ja kulttuurisen osaamisen vahvistaminen
Taide yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa –monialainen opetusmalli	Yhteiskunnallisten ilmiöiden tunnistaminen ja vaikuttaminen
Taikametsä: maatilalla ja metsässä toteutettavat kokemusrastit	Itsetuntemuksen ja vuorovaikutuksen vahvistaminen
Luontoryhmä	Voimavarojen lisääminen kuntouttavassa työtoiminnassa
Digieräopas-malli	Luontosuhteen vahvistaminen ja luonto-osaamisen lisääminen
Toiminnallinen luontopolku	Ryhmätoiminta

Aineistonkeruu

Tutkimuksemme aineiston muodostavat haastattelut, joihin osallistuivat ne 11 Parasta Etelä-Savoon -hankkeen sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan

ammattilaista tai opiskelijaa, jotka toteuttivat pajoissa kehittämiään taide- ja luontotoimintoja käytännössä omien yhteisöjensä kanssa. Viisi haastattelua toteutettiin yksilö- ja kolme parihaastatteluna. Pareina haastatellut ihmiset toimivat pareina myös toteuttaessaan kehittämiään toimintoja omissa yhteisöissään. Tämän artikkelin kirjoittajat tekivät viisi ja sosiaalialan opiskelijat kolme haastattelua. Yksi haastattelu tehtiin lähikeskusteluna ja loput seitsemän etäyhteydellä johtuen koronatilanteesta. Haastattelut olivat keskimäärin tunnin pituisia.

Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun. Toteutetut menetelmäkokeilut erosivat toisistaan sisällöiltään ja tavoiltaan, ja tällöin teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä antoi haastattelijoille mahdollisuuden painottaa eri asioita. Teemahaastattelulla tarkoitamme tässä haastateltavien kanssa käymäämme, teemahaastattelurungon johdattellemaa keskustelua. (Vrt. Puusa 2020a.)

Haastattelurunko koostui kahdesta pääteemasta ja niiden alateemoista. Pääteemat olivat osallistuminen toimintaan ja toimintojen aikana toteutunut vuorovaikutus. Osallistumiseen liittyvät alateemat olivat päätös osallistumisesta, osallistumista helpottavat tekijät, osallistumisen edut ja osallistumisen haasteet. Vuorovaikutukseen liittyvät alateemat olivat vuorovaikutuksen laatu, osallistujien ilmaisurohkeus ryhmässä, vuorovaikutusdynamikka ja keskustelunaiheet. Laadimme teemahaastattelurungon suhteellisen tarkaksi. Se sisälsi teemojen lisäksi myös niihin liittyviä avoimia apukysymyksiä, jotta haastatteluissa oli helpompi säilyttää yhteys tutkimuksen tavoitteeseen. Tämä tuki kokemattomampia haastattelijoita aineistonkeruun toteuttamisessa.

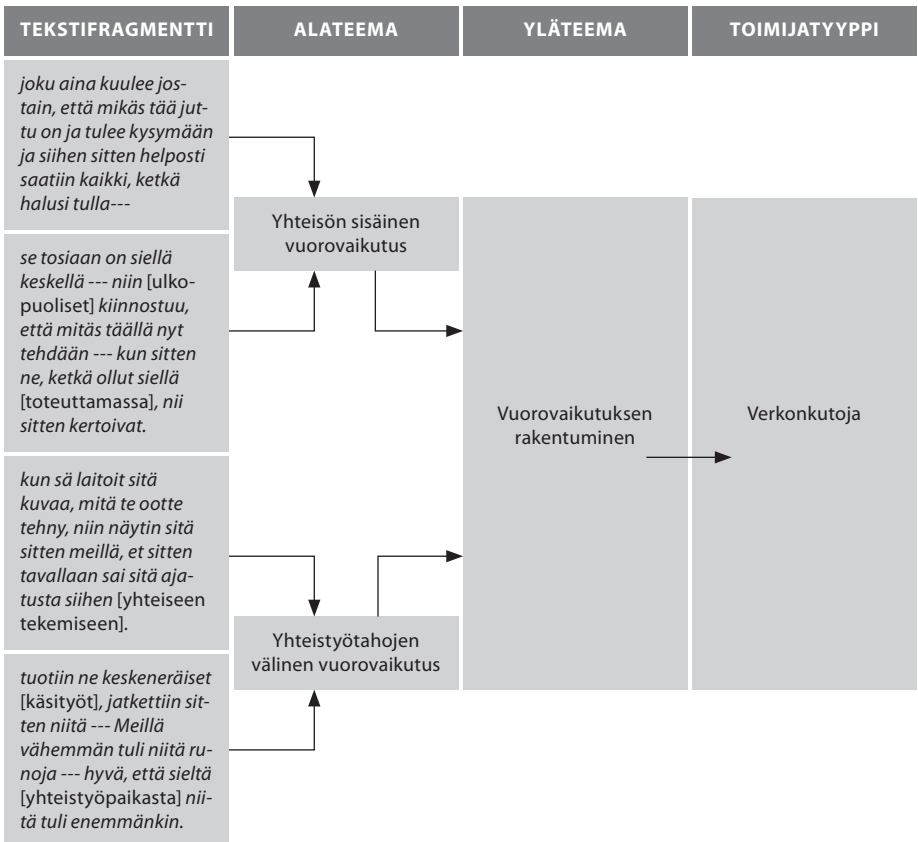
Aineiston analyysi

Aineisto koostui kahdeksasta nauhoitetusta ja litteroidusta haastattelusta. Litteroimme aineiston sanasta sanaan, ja aineiston koko oli yhteensä 62 sivua (riviväli 1, fontti 11).

Teemoittelimme aineiston teoriaohjaavasti niin, että kiinnitimme huomiota osallisuuden tukemiseen erityisesti osallistumiseen ja vuorovaikutukseen liittyvistä näkökulmista. Teoriaohjaavassa analyysissä analyysin viitekehys rakennetaan teoriaan pohjaten mutta kuitenkin avoimessa vuoropuhelussa aineistosta nousevien empiiristen havaintojen kanssa (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 97–98).

Koodasimme aineistosta haastateltavien kuvauksista osallistumiseen ja vuorovaikutukseen liittyvät merkitykselliset kohdat. Analyysiyksikkönä

toimi tekstifragmentti eli tutkimuskysymyksen kannalta informatiivinen tekstiosa (ks. Hsieh & Shannon 2005). Osallistumiseen liittyviä tekstifragmentteja olivat haastateltavien näkemykset siitä, miten tai kuka teki päätöksen osallistumisesta toimintaan, sekä kuvaukset osallistumista edistävästä tekijöistä ja toimintaan osallistumisen eduista ja haasteista. Vuorovaikutuksen osalta aineistosta koodattiin haastateltavien näkemykset vuorovaikutuksen laatuun, osallistujien ilmaisuohkeuteen sekä vuorovaikutuksen dynamiikkaan ja keskusteluaiheisiin liittyen. Seuraavaksi muodostimme alateemoja samankaltaisia tekstifragmentteja yhdistelemällä (ks. kuvio 1). Näitä alateemoja edelleen yhdistelemällä rakensimme yläteemoja.

Kuvio 1. Esimerkki aineiston tyypittelystä.

Tiivistimme aineistoa edelleen muodostamalla eri teemoista niitä yhdistävien piirteiden perusteella luonto- ja taidetoimijatyyppejä, joille annoimme nimet näiden yhdistävien piirteiden perusteella. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006) mukaan tyyppittely tarkoittaa sitä, että aineisto tiivistetään kokoamalla tyyppilliset piirteet aineistosta ”havainnollisiin tyypeihin” (ks. myös Puusa 2020b). Tyyppittelyssä mennään teemoittelua pidemmälle tyyppien sisältäessä teemoittelun päätulokset (Puusa 2020b; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tyyppittelyä teimme sosiokulttuurisen innostamisen näkökulmia huomioiden. Kuviossa 1 kuvaamme tyyppittelyn periaatetta esimerkinomaisesti: miten neljästä tekstifragmentista on muodostettu kaksi alateemaa, minkä jälkeen nämä on yhdistetty yläteemaksi ja lopuksi siitä tunnistettu yksi toimijatyyppi.

Kuvion 1 esimerkissä vasemmalla olevissa laatikoissa on esimerkkejä tekstifragmenteista, joista kaksi ylimmäistä yhdistimme alateemaksi ”yhteisön sisäinen vuorovaikutus”. Kaksi alimmaista tekstifragmenttiesimerkkiä vastaavasti yhdistimme alateemaksi ”yhteistyötahojen välinen vuorovaikutus”. Nämä kaksi vuorovaikutusta kuvaavaa alateemaa yhdistimme yläteemaksi ”vuorovaikutuksen rakentuminen”, joka kuuluu tunnistamamme toimijatyyppin ”verkonkutoja” toimintatapaan.

Tunnistimme haastatteluaineistosta viisi toimijatyyppiä. Kolme haastattelua edusti yhtä tyyppiä kukin, kaksi haastattelua yhtä ja kolme haastattelua yhtä tyyppiä. Tyypit ilmentävät haastateltujen työorientaatioita, joissa oli osittain samoja mutta osittain kunkin tyyppin mukaisesti erilaisia piirteitä.

Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset

Haastattelututkimus on aina tulkinnallista ja subjektiivista. Meillä oli tutkimuksessa kaksoisrooli, sillä toimimme paitsi tutkijoina myös Parasta Etelä-Savoon -hankkeen projektityöntekijöinä, joten roolimme oli vielä tavanomaista laadullista tutkijaa subjektiivisempi. Tutkimusasetelma piti sisällään ennako-oletuksiamme hankkeen tavoitteiden mukaisesta innostamistyöstä. Tällöin on todennäköistä, että olemme haastatteluja tehdessämme ja aineistoa tulkitessamme kiinnittäneet huomiota juuri hankkeen tavoitteen mukaiseen innostamisen kuvaamiseen. Emme voineet hanketyöntekijöinä ja tutkijoina saavuttaa objektiivisuutta, joten pidimme tärkeänä, että tiedostamme subjektiivisen roolimme, keskustelemme siitä sekä arvioimme kaksoisroolin aiheuttamia haasteita. Tutkimuksen lähtökohtana oli tuottaa tietoa yhteisöllisesti oppien ja ymmärrystä rakennel-

len. Tällaisessa lähestymistavassa aineistonkerääjä saattaa usein olla jollakin tavoin osana yhteisöä, jossa aineisto kerätään. Tällöin lähtökohtana tutkimuksen luotettavuudelle on tehdä näkyväksi erilaiset ratkaisut, joita tutkimusprosessin kuluessa on tehty, kuvaamalla tutkimuksen etenemistä tarkasti. Näin olemme parhaamme mukaan toimineet. Aineiston analyysissä tekemiemme tulkintojen luotettavuutta pyrimme lisäämään esittämällä tulosten yhteydessä poimintoja aineistosta.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää huomioida myös se, että haastatteluja tekivät useat haastattelijat. Osan haastatteluista tekivät kolme opiskelijahaastattelijaa osana tutkimusmenetelmien opintojaan. Tutkimuksen kontekstina toiminut Parasta Etelä Savoön -hanke kiinnittyi Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosiaali-, terveys ja kasvatustalouden opintoihin, ja opiskelijoiden ottaminen mukaan toteuttamaan tutkimushaastatteluja perustui tavoitteeseen tarjota opiskelijoille mahdollisuuksia saada kokemuksia aidoista toimintaympäristöistä tutkimusmenetelmien opiskelussa. Pyrimme tältä osin vahvistamaan tutkimuksen luotettavuutta laatimalla teemahaastattelurunkoon haastatteluteemojen lisäksi yksityiskohtaisia apukysymyksiä. Lisäksi opiskelijat valmistautuivat haastatteluihin huolellisesti perehtymällä tutkimuksen kontekstina toimineeseen hankkeeseen, tutkimuksen tavoitteeseen ja tarkoitukseen sekä opiskelemalla teemahaastattelumenetelmää.

Tutkimuksen eettisistä kysymyksistä haastateltavien anonymiteetin turvaaminen on tässä tutkimuksessa vaikea varmistaa, koska haastateltavat toimivat organisaatioissa, jotka kyseistä toimintaympäristöä tuntevien on mahdollista tunnistaa aineiston kuvauksessa ja tutkimustuloksissa esiin tulevista seikoista. Tästä syystä keskityimme haastatteluissa, niiden analyysissä ja tulosten esittämisessä tutkimuksen teemoihin eli sosiokulttuuriseen innostamiseen ja osallisuuden tukemiseen, jotka eivät lähtökohtaisesti ole sensitiivisiä aiheita. Emme kuvaa haastateltavien henkilökohtaisia kokemuksia tai tuntemuksia vaan keskitymme heidän toimintatapoihinsa ja niiden tarkastelemiseen suhteessa käyttämiimme teoreettisiin kehyksiin. Lisäksi informoimme haastateltavia ennen haastattelua tutkimuksen tavoitteesta ja saimme heiltä luvan haastatteluun. Säilytimme aineistoa suojatussa tiedostossa ja hävitimme sen tutkimuksen julkaisemisen jälkeen. Nämä toimenpiteet vastaavat Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen periaatteita (ks. Kohonen, Kuula-Luumi & Spoo 2019), joita ovat muun muassa tutkimukseen osallistuneiden yksityisyyden suojaaminen ja informaation an-

taminen tutkittaville siitä, että mahdollisesti täysi tunnistamattomuus ei toteudu tutkimuksen kohdistuessa organisaatiossa tapahtuvaan toimintaan.

Tulokset: Erilaiset toimijat innostajina ja osallisuuden tukijoina

Tässä luvussa esittelemme analyysin tuloksena tunnistamamme viisi taide- ja luontotoimijatyyppiä ja kuvaamme, miten he tyypille ominaisilla tavoilla tukevat toimintaan osallistujien osallisuutta. Luku muodostuu kuudesta alaluvusta, joista ensimmäisessä kuvaamme kaikille viidelle tyypille yhteisiä työorientaation piirteitä. Sen jälkeen seuraavissa viidessä alaluvussa esittelemme kussakin yhden tunnistamamme toimijatyypeistä: verkkokutoja, keonkokoaja, tulevaisuuden tähyistäjä, esimerkin edistäjä ja uudelleen inspiroituja.

Yhteinen työorientaatio

Kaikki haastateltavat kertoivat toteuttaneensa taide- ja luontolähtöisen menetelmän tavoitteellista ja demokraattista sekä moninaisuutta arvostavaa ryhmätoimintaa, jossa tuettiin eritasoista – pienäkin – osallistumista. Tarvittaessa osallistumista tuettiin neuvomalla, tarjoamalla materiaaleja, auttamalla konkreettisesti ja tarttumalla osallistujien ideoihin hyväksyvästi ja aktiivisesti.

Haastatteluissa nousi esiin, että turvallisuudesta huolehdittiin fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. Korona-aikana toiminnoissa jouduttiin kiinnittämään erityistä huomiota turvaväleihin. Joissakin toiminnoissa myös fyysisen toimintakyvyn haasteet edellyttivät erityishuomiota. Psyykkisestä turvallisuudesta huolehdittiin kannustamalla, tukemalla, havainnoimalla, auttamalla tarvittaessa ja antamalla päätösvalta osallistumisesta osallistujille.

Mut ei täällä mikään oo pakollista, et jos joku tuntu pahalta, niin ei tietenkään oo [osallistuttava]. (H4)

Ohjaajien oman asenteen ja työskentelyperiaatteen arvioitiin lisäävän sosiaalista turvallisuutta ja sitä kautta helpottavan osallistumista. Ohjaajat esimerkiksi saattoivat avoimesti näyttää ja kertoa ryhmässä omat erehtymisensä ja näin lisätä ryhmäläisten psyykkistä ja sosiaalista turvallisuuden tunnetta.

Mokaamisen salliminen tulee ehkä just meiltä [ohjaajilta]. Että ei mekään aina onnistuta, ja unohdetaan kaikkea. Ja kerrotaan se myös ryhmälle. (H9)

Osallistumisen tukeminen tarkoitti haastateltavien mukaan myös ohjaajien rohkeutta testata uusia menetelmiä. Haastateltavat mainitsivat menetelmien lisännen myönteistä vuorovaikutusta, minkä joissakin tapauksissa kerrottiin siirtyneen osallistujien muihinkin elämäntilanteisiin. Toimintoihin osallistuneet olivat kertoneet esimerkiksi rohkaistuneensa vuorovaikutuksessaan työtilanteissa. Yhdessä tekemisen ja ryhmään tasa-arvoisena osallistumisen ohjaajan vastuita unohtamatta mainittiin mahdollistavan osallistumista.

Me tehdään toisinaan yhdessä. Mehän tehdään yhdessä ruoka ja paljon asioita yhdessä. Et sekin nostaa sellaista ryhmähenkeä jo heti alusta. (H8)

Kaikilla haastateltavilla oli halu vaikuttaa omassa työyhteisössä vallineisiin työkäytäntöihin. Haastateltavat kertoivat ottaneensa aktiivisen innostajan roolin ja suunnittelivat toimintojaan omiin työyhteisöihinsä sopiviksi. Haastatteluissa korostettiin yhteisöllisen työskentelyn merkitystä. Haastateltavat kertoivat saavansa tukea työpareilta, lähijohtajilta sekä muilta työyhteisön jäseniltä. Toiminnallisten menetelmien koettiin lisänneen työmotivaatiota.

Verkonkutoja

Eri toimijoiden orientaatioita yhdistävien osallisuuden edistämiseen liittyvien toimintatapojen lisäksi tunnistimme aineistosta viisi toimijatyyppiä, joiden toiminnassa korostuivat tietyt toisistaan erottuvat piirteet. Ensimmäinen tunnistamamme toimijatyyppi on verkkonkutoja. Verkonkutoja tukee osallisuutta rakentamalla verkostoja eri yhteisöjen ja oman yhteisönsä jäsenten välillä. Verkonkutoja tunnistaa ja tunnustaa vahvuuksia niin yksilöissä kuin verkostoissakin. Verkonkutoja hyödyntää myös verkkovälitteisyyttä osallisuuden mahdollistamisessa. Hänelle on kertynyt ammattitaitoa tunnistaa toiminnasta hyötyviä ihmisiä, ja hän ”kutoo” taitavasti erilaisista osaajista toimivan toteuttajaryhmän.

Tämän tutkimuksen verkkonkutojat toimivat kahden eri yhteisön yhteisötaideprojektissa aikana, jolloin korona esti kasvokkaisen yhteistyön. Yhteisötaideteoksen osat tehtiin eri aikoina eri paikoissa. Yhteisötaidete-

oksen rakentaminen eri aikoinakin lisäsi eri yhteisöjen välistä vuorovaikutusta. Haastatteluaineistossa ilmeni, että vuorovaikutus rakentui harvoista kohtaamisista sekä haastateltavien viestien kautta. Tämän vuorovaikutuksen kautta osallistujat saattoivat nähdä, mitä toisessa yhteisössä oli tehty.

Verkonkutojat arvostivat kaikkien osallistujien toiminta- ja osallistumistapaa, temperamenttia ja toteutuksia yhdenvertaisesti tuotoksen rakentamisessa. Toisaalta he hakivat yhteisöistä myös persoonia, joilla oli tarvittavaa erityistaitoa.

- - että sillä [mukaan tulleella] siihen sellaista näkemystä oli, niin sitten kävin vain kysymässä siltä, että haluaako hän sen ottaa omaksi tehtäväkseen. (H2)

Etäosallisuuden rakentamisessa merkityksellistä oli yhteisöön kuulumisen näkyväksi tekeminen sekä toiminnassa että tuotoksessa. Vaikka osallistujat kohtasivat kasvokkain vain harvoin, nähtiin osallisuutta syntyneen osaaamisen näkyväksi tekemisen kautta yhteisen taideteoksen pienissä osissa.

- - näkyväksi tuleminen ja kuuluminen johonkin porukkaan ja että minunkin tämä pieni tekeminen täällä, niin tää on merkityksellistä. (H1)

Verkonkutojat tekivät paljon taustatyötä tukeakseen osallisuutta ilman säännöllistä kasvokkaista kohtaamista. Oleellinen osa toimintaa oli esimerkiksi kierrätysmateriaalien kerääminen ja jakaminen osallistujille. Vuorovaikutusta lisäsi kierrätysmateriaalien tutkiminen, mikä lisäsi myös oppimista eri aikakausista ja tietynlaista osallisuutta historian virtaan.

Haastateltavat kuvasivat oppimista yhteisöllisenä prosessina. Yhteisötaideteoksen osien tekeminen kierrätysmateriaaleista koettiin aluksi haasteelliseksi tehtävän avoimen luonteen takia. Kuitenkin työskentelyn kerrottiin ruokkineen ideointia:

Se, että ei mulla mitään ideaa. En mä saa mitään. Ai mitä näistä hellanappuloista pitäisi rakentaa? Ja sitten kun se siitä lähtee ja näkee, että ai sä laitat tommosen tohon, tästähän tulee ihan aivan hulvaton, niin ai että jotenkin sitä riemua. (H1)

Oppimisen kohteista haastateltavat mainitsivat luovuuden, kierrätysmateriaalin käytön, kierrättämisen ja pystyvyyden ideointiin, käsityöhön ja

etäyhteistyöhön. Haastateltavat pitivät tärkeänä tukena hankkeen kautta saamansa ”positiivisen paineen” toteuttaa projekti haastavassa pandemia-tilanteessa. Tärkeänä pidettiin myös kahden eri yhteisön välistä yhteistyötä ja kannustamista sekä luottoa omaan yhteisöön. Väljä aikataulu koettiin hyväksi prosessin reflektoinnin ja vuorovaikutuksen herättämisen vuoksi.

Keonkokoaja

Toinen tunnistamamme toimijatyyppi on keonkokoaja. Keonkokoaja tukee osallisuutta ja vahvistaa yhteisöllisyyttä kokoamalla resursseja ja kuulostelemalla osallistujien tarpeita. Hän järjestää resursseja vapaaehtoisvoimin. Hän sekä havainnoi että kysyy aktiivisesti osallistujien tarpeista. Näin hän pyrkii toteuttamaan toimintaa tarvelähtöisesti.

Tunnistamamme keonkokoajat toimivat perhekerhossa tavoitteenaan perheiden yhteistyön ja kulttuurisen osaamisen vahvistaminen. Resurssien järjestäminen tarkoitti haastateltavien mukaan vuorovaikutuksen, aineellisten resurssien ja oppimisen mahdollistamista. Haastateltavat kertoivat toiminnan tiivistäneen mukana olleiden sisäistä vuorovaikutusta ja suhteita.

Näki selkeesti, miten ne perheet toimii ja työskentelee yhdessä, ja se oli meistä aika mielenkiintoista, miten isovelji auttoi pikkusiskoa. Vanhemmat auttaa lapsia, ne neuvoo, mut sitten ne lapset myös näkee sen vanhemman työskentelyn ja saavat siitä vahvistusta sille omalle tekemiselle.
(H5)

Haastateltavat kertoivat järjestäneensä toiminnalle resurssit niin, että osallistajat saivat vapauden keskittyä mahdollisimman tiiviiseen vuorovaikutukseen taidetyöskentelyssä. Toiminta oli avointa ja maksutonta, minkä haastateltavat arvioivat suotuisan ajankohdan lisäksi tukeneen monenlaisten ihmisten osallistumista.

Haastateltavat kuvasivat vuorovaikutuksen olleen toiminnan aikana vapaamuotoista ohjauksen keskittyessä vain välttämättömään neuvontaan. Toiminnan aikana keskusteluaiheet kohdistuivat haastateltavien mukaan sisältöihin, kuten kirjallisuuteen, lukemiseen sekä kansanperinteeseen ja uskontoihin. Myös toiminnassa käytettävistä materiaaleista ja työvälineistä oltiin kiinnostuneita.

Keonkokoajat kertoivat pitäneensä kustannukset pieninä vapaaehtoistyön ja yhdistysyhteistyönä saatujen tarvikkeiden avulla. Toimintoihin ei

pääsääntöisesti tarvittu kalliita materiaaleja, vaan kerhossa suosittiin kierätyistä sekä materiaaleja, joita voidaan itse valmistaa kotioloissa.

- - että ei tarvii mitään hirveitä hankintoja kotia tehdä, vaan pystytään tehdä kaikenlaisia juttuja ihan kotona olevista tuotteista, tarvikkeita tulee joka huushollista ja erikeopperi ei paljoo maksa, satujen lukeminen ja piirtäminen ja jauhoja ja suolaa löytyy joka perheestä taikataikinaan. (H5)

Haastateltavat arvioivat, että toiminnassa opittiin monipuolisesti asioita, jotka mahdollisesti siirtyivät myös muihin vuorovaikutustilanteisiin. Haastateltavat mainitsivat oppimista esimerkiksi ruokailutilanteissa, aikuisten ja lasten yhdessä tekemisessä sekä tunnetaidoissa.

Haastateltavien mukaan toiminnan idea sopisi monenlaisiin tilanteisiin, kuten lastensuojelun tukitoimeksi perheiden sisäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Haastattelussa nousi useasti esille osallistujien ilmaisut toiminnan tarpeellisuudesta ja toiveet jatkosta.

-- että kun meille suoraan sanotaan, että tää on sellaista toimintaa, mitä hyö on oottanu, niin se on kyl erittäin vahva viesti siitä, että tän tyyppistä toimintaa pitäis jatkaa ja tarjontaa pitäis olla. (H5)

Tulevaisuudentähystäjä

Kolmas tunnistamamme toimijatyyppi on tulevaisuudentähystäjä. Tulevaisuudentähystäjä työskentelee koulutuksen ja opetuksen parissa valmistellen tulevia sosiaali-, terveys- ja kasvatusalojen ammattilaisia työelämään. Hän tukee tulevien ammattilaisten reflektiotaitoja ja innostuu ottamaan osallisuutta tukevia menetelmiä, kuten taideaktivismimenetelmiä, käyttöönsä. Tällaisissa osallisuutta tukevissa menetelmissä tavoitteena on herätellä osallistujia tiedostamaan ympäristössä esiintyviä epäkohtia ja miettimään yhdessä ratkaisumahdollisuuksia epäkohtien poistamiseksi sekä toimimaan muutoksen edistämiseksi.

Tulevaisuudentähystäjä valmistelee opetustaan tulevaisuuden ammattilaisten tiedostamisen herättelemiseksi. Hän ikään kuin tähyilee tulevaisuutta ja ennakoi siellä tarvittavia taitoja. Hän myös johdattaa opiskelijoita uusien osallisuutta tukevien menetelmien äärelle ja vahvistaa heidän menetelmäosaamistaan. Toiminnassa keskeistä on osallistujien reflektointin

ja oppimisen tukeminen sekä kokonaisvaltainen ymmärrys kokeilussa käytetyn menetelmän hyödyistä, mahdollisuuksista ja haasteista.

Haastateltavat kertoivat merkityksellistä olleen tilan antaminen toimintaan osallistuvien omille oivalluksille sekä osallistujien tunteiden ja ajatusten näyttämisen tukeminen. Kohderyhmän osallistuminen perustui osittain opintopisteiden suorittamiseen, joten haastateltavat pitivät tärkeänä myös sisäisen motivaation ruokkimista. Haastateltavat vahvistivat motivaatiota luomalla osallistujille valinnanmahdollisuuksia.

- - lopulta ymmärsin, että tämä on aika tärkeä foorumi päästä ne opiskelijat puhumaan niitä asioita, jotka mielen päällä on. Koska he on tavallaan valinnut ne teemat sen mukaan, mikä heitä mietityttää ja mikä on tärkeää, niin sitten on myös tärkeä niistä teemoista päästä puhumaan. (H6)

Haastatteluaineistossa korostui haastateltujen oman rohkeuden lisääntyminen toimintoihin osallistumisen myötä, minkä katsottiin mahdollistavan myös opiskelijoiden osallisuutta. Yhteiskehittämispajoissa saatu tuki ja omat onnistumisen kokemukset lisäsivät tulevaisuudentähystäjien itseluottamusta kokeilla uusia menetelmiä ja löytää uusia näkökulmia.

- - rohkaistaan itemme ottamaan, heittäytymään vähän tuntemattomalle alueelle ja katotaan asioita ulkopuolelta, ei sieltä omasta työyhteisöstä tai omasta alasta katsoen, vaan pitää katsoa monialaisesti sitä, koska sit se aukee niinku ihan toisella tavalla. (H6)

Esimerkin edistäjä

Neljäs tunnistamamme toimijatyyppi on esimerkin edistäjä. Esimerkin edistäjä tukee osallisuutta menetelmien avulla ja itse toimintaan mukaan heittäytyen. Hän uskaltaa testata erilaisia menetelmiä toiminnassa ja soveltaa niitä ryhmien tarpeen mukaisesti. Esimerkin edistäjää voi ajatella oppivaksi kehittäjäksi, joka innostuu ensin itse kokemistaan menetelmistä, löytää niille käyttötarkoituksen omassa työssään ja soveltaa menetelmiä eteenpäin. Esimerkin edistäjä toimii itse esimerkkinä heittäytymällä kokeilemaan uusia menetelmiä rohkeasti.

Tunnistamamme esimerkin edistäjät toimivat kuntouttavan työn kentällä eri ikäisten ihmisten parissa. Haastateltaville yhteiskehittämispajoihin osallistuminen oli henkilökohtainen oppimisprosessi, jossa monia-

lainen ja -ammattillinen yhteistyö laajensi näköalaa ja rikastutti lopputulosta. He arvioivat toiminnallisuuden tukevan osallistumista ja dialogia ryhmässä. Jotkin harjoitteet herättivät keskustelua sellaisista asioista, joista ei haastateltavien mukaan luultavasti olisi syntynyt keskustelua ilman käytettyä menetelmää. Konkreettisen toiminnan ja sen reflektoinnin arvioitiin tukeneen vuorovaikutusta pelkkää keskustelua luontevammin.

Kysymysjuttuja ja arvotuksia ja kaikenlaisia loruja [kun toteutettiin], niin sieltä nouseekin ihan ykskaks joltain ihmiseltä semmosii tosi yllättäviä juttuja. (H3)

Haastateltavat arvioivat harjoitteiden tukevan osallistujien oppimista, joskin itse toiminnan aikana osallistujat refleктоivat oppimistaan harvoin. Esimerkiksi joidenkin harjoitteiden aikana rauhoittuminen saattaa haastateltavien mukaan auttaa löytämään keinoja stressin hallintaan, jakamiseen ja keskittymiseen. Lisäksi päiväaikaan toteutettujen toimintahetkien todettiin lisäävän levollista yöunta. Itsevarmuuden, itsetunnon ja uskalluksen lisääntymisen arvioitiin olevan yksi oppimisen kohta. Turvallisessa ryhmässä joskus hassultakin tuntuvien asioiden kokeilemisen arvioitiin madaltavan kynnystä kokeilla uusia asioita myös muissa elämäntilanteissa.

Osalla se jää myös muihin tilanteisiin se uskallus. Kun on huomannut, että ei tarvii olla paras, ei tarvii osata ja saa myös epäonnistua niin uskaltaa myös muissa tilanteissa kokeilla uusia [asioita]. Et sen kynnyksen yli ko pääsee, niin tulee hienoja asioita. (H9)

Esimerkin edistäjät mainitsivat mallin näyttämisen useissa kohdissa tietynlaisena innostamistoimena, jonka he arvioivat edistäneen kokemuksellisessa yhteistoiminnassa elämyksellisyyttä ja oppimista. Esimerkiksi periaate luontoon menemisestä kaikenlaisessa säässä tarjosi mahdollisuuden kokeilla turvallisessa ympäristössä epämukavuusalueelle menemistä. Myös säännöllisen reflektointikeskustelutavan kerrottiin siirtyneen osallistujien puheeseen niin, että osallistujat alkoivat itse fasilitoida reflektointikeskustelua.

Haastatteluissa nousi esille, että onnistuneen toteutuksen edellytyksenä on, että ohjaajat itse luottavat käyttämiinsä menetelmiin. Lisäksi tarvitaan rohkeutta kokeilla ennakkoluulottomasti erilaisia menetelmiä. Innostuk-

sen mainittiin tarttuvan ohjaajan ollessa innostunut ja heittäytyvä. Yleinen hyvä tunnelma innostaa mukaan myös kielteisemmin toimintoihin suhtautuvia, mikä puolestaan tarjoaa oppimisen mahdollisuuden.

No sen [opin], että kannattaa ne omat ennakkoluulot unohtaa siinä tehdessä ja mennä sillain avoimin mielin sinne ohjaustilanteisiin, että nyt tehdään näin, ja se on hänen itsensä päätettävissä, että osallistuuko hän. Et ei sillain pelätä sitä tilannetta. (H8)

Eräs haastateltava kuvasi kehittävänsä menetelmiä myös muiden käyttöön ja jaettavaksi. Esimerkin edistäjän toimintaa ohjaa käyttäjälähtöisyys. Toiminta muokataan osallistujien tarpeiden mukaan.

- - niin on mul tullut paljon esille sellasia asioita, mitä on oppinut eri tavalla eri toimintakenttien työskentelystä, ja että kuinka erilaisia vaatimuksia vaikka esimerkiksi vanhuspuolella on verrattuna nuorten kanssa työskentelyyn. (H11)

Uudelleen inspiroituja

Viides tunnistamamme toimijatyyppi on uudelleen inspiroituja. Uudelleen inspiroituja tukee osallisuutta tarjoamalla mahdollisuuksia lähiyhteisön osallistumiseen. Hän luo taide- ja luontoympäristöjä ihmisten käyttöön ja mobilisoi näin ihmisiä taide- ja luontokokemusten äärelle ja kohtaamaan toisia ihmisiä. Uudelleen inspiroituja on monipuolinen ammattilainen, joka pitkän ja monipuolisen työkokemuksensa turvin heittäytyy pelottomasti ja itsevarmasti kokeilemaan erilaisia menetelmiä. Nämä menetelmät perustuvat usein sellaisiin työtapoihin, jotka ovat hänelle tuttuja mutta olleet ikään kuin uinumassa ja joista hän inspiroituu uudelleen.

Uudelleen inspiroituja luottaa omiin taitoihinsa ja kykyihinsä viedä ja soveltaa erilaisia menetelmiä käytäntöön ja tunnistaa loputtomasti hyödyntämisen mahdollisuuksia osallisuuden tukemisessa. Hän on valmis jakamaan omaa osaamistaan myös muille.

Sinne [metsään] tulee veistoksia ja sinne tulee noita kiipeilytorneja ja sinne rakennetaan sitä juttua - - siitä on nyt valtavasti iloa meidän kylälle. Ihmiset käyttää sitä tosi paljon, niitä polkuja ja istuimia ja levähdyspaikkoja ja mietiskelypaikkoja ja toivomuslähdettä ja nuotiopaikkaa. (H7)

Haastattelussa nousi yhteiskehittämispajoista parhaaksi anniksi se, että haastateltava ymmärsi voivansa käyttää hautautuneita taitojaan oman päivityönsä uudistamisessa. Hän ikään kuin reflektoi kriittisesti omaa työtapansa ja uudisti aiempaa osaamistaan.

Mä oon havainnut, että mä voin käyttää niitä niin sanottuja haudattuja taitojani, niin mun ei tarvikaan mennä siihen semmoiseen kapeeseen työhuonesysteemiin ja tässä auttoi tosi paljon korona, että joutu harkitsemaan koko sitä omaa työntekemisen meininkiä uudestaan. (H7)

Johtopäätökset

Tunnistimme analyysissamme viisi erilaista taide- ja luontolähtöisen toiminnan toimijatyyppejä, jotka pyrkivät osallistujien osallisuuden tukemiseen. Tarkastelimme edellä myös sitä, miten nämä toimijat arvioivat toteuttamiensa taide- ja luontotoimintojen lisännen toimintoihin osallistuneiden osallisuutta. Näiden toimijatyyppeiden kuvaaminen toi esiin sellaisia piirteitä käytännön innostamistyöstä, joita voidaan hyödyntää laajemminkin esimerkiksi osallisuutta tukevaa ohjaustyötä opettaessa. Tarkastelemme seuraavaksi vielä tunnistamiamme viittä toimijatyyppejä ja näiden innostamistoimintaa suhteessa osallisuuden ja innostamisen viitekehysiin.

Verkonkutoja paikantaa nopeasti jokaiselle osallistujalle erilaisia rooleja, joissa he voivat kokea pääsevänsä oikeuksiinsa ja osaksi yhteisöä. Tässä roolien paikantamisessa toteutuu myönteinen tunnistaminen eli arvostetuksi tuleminen kokemus ja myönteisen minäkuvan kehittyminen, jonka Maunu ja Kiilakoski (2018) liittävät osallisuuteen. Myönteisen tunnistamisen päämääränä on tulla huomatuksi tavoilla, jotka kunnioittavat jokaisen yksilöllistä erilaisuutta, mutta myös yhteisöllisiä siteitä (Kallio, Korkiamäki & Häkli 2015, 9, 15). Ammatillisesti se merkitsee siirtymistä ”normaalin” tavoittelusta erilaisuuden arvostamiseen, voimavarojen tunnistamiseen ja arjen yhteisöjen tukemiseen. Merkityksellisyyden kokemus motivoi ja auttaa toimijaa ottamaan vastuuta elämästään (Isola ym. 2017, 54). Verkonkutojan tehtävä on siten helpottaa sitä, että ihmiset ja ryhmät löytävät oman paikkansa ja intressinsä yhteisössä, yhteiskunnassa ja maailmassa. Sosiaalisten suhteiden kutominen yhteisöihin ja yhteiskuntaan sekä ihmisen minuuteen on tärkeä osa innostajan perustehtävää. (Vrt. Gillet 2006 Kurjen 2008, 117–118 mukaan.) Verkonkutojaa voi pei-

lata myös Nivalan ja Rynnäsen (2019) esittelemään rinnalla kulkijaan, joka innostajana työskentelee dialogissa osallistujien kanssa.

Keonkokoajassa korostuu sosiokulttuurinen oppiminen. Yhteistä toimintaa säätelevät innostajan etukäteen suunnittelemat ja osallistujien toiveita huomioivat toiminnot. Tällöin voidaan kriittisesti pohtia, ovatko valmiiksi suunnitellut sisällöt, joihin osallistujat ottavat osaa, innostamista ollenkaan. Keonkokoajan suunnittelemassa toiminnassa kuitenkin kuunnellaan osallistujien näkemyksiä ja ollaan joustavia toiminnan organisoimisessa. Toimintaa suunnitellaan osallistujien kanssa myös yhdessä sitten, kun osallistujat ovat valmiita yhteissuunnitteluun. Samanaikaisesti keonkokoaja näkee toiminnan keskiössä yhteisen ajan, ajatusten vaihdon, tukemisen liikkeelle lähtemiseen ja sosiaalisten taitojen vahvistumisen. Osallisuutta tukee erityisesti toiminnassa toteutuva vuorovaikutus. Sen kautta voidaan harjoitella ja vahvistaa sellaisia valmiuksia, joiden avulla osallistuminen erilaisiin yhteisöihin ja toimintoihin helpottuu edelleen (vrt. Maunu ja Kiilakoski 2018).

Havaintojemme mukaan keonkokoaja myös tarkastelee kriittisesti yhteiskunnassa esiintyviä käytäntöjä ja pyrkii löytämään ratkaisuja niiden muuttamiseksi. Toisaalta keonkokoaja kulkee toimintaan osallistuvien rinnalla tasavertaisesti kuunnellen ja yhteissuunnittelussa näkökannat huomioiden sekä yksilöllistä ja yhteisöllistä kasvua tukien. (Vrt. Nivala & Rynnäsen 2019.) Keonkokoajan periaatteissa tärkeää on hyödyntää olemassa olevia resursseja. Hän ei piiloudu ”ei voi, kun ei ole rahaa” -ajattelun taakse vaan näkee yhteisen ajan ja luovuuden täyttävän puuttuvien materiaaliresurssien vajetta. Kurjen (2000) nimeämistä Merinon (1997) sosiokulttuurisen innostamisen piirteistä keonkokoajan innostamisessa näkyy sekä kulttuurinen demokratisaatio että kulttuurinen demokratia. Toiminnassa ihmiset saatettiin kulttuurin, kuten kirjallisuuden ja kansanperinteen, äärelle ja tuettiin heitä myös itse toteuttamaan kulttuuria. Toimintaa mahdollistettiin monipuolisen verkostoyhteistyön kautta. (Vrt. Kurki 2000, 24–27.) Voidaan puhua valaistumisen taistelevasta tehtävästä, mikä sisältää tunnelatauksen ja ideologisen lähestymistavan oikeudenmukaisuuden toteutumiseksi (vrt. Gillet 2006 Kurjen 2008, 118–119 mukaan).

Tämän tutkimuksen tulevaisuuden tähytäjät työskentelivät opetustehävissä, mutta tähytäjiä voi löytyä varmasti muistakin ammattiryhmistä. Tulevaisuudentähytäjän asenteessa näkyy nuorisokasvatuksellinen ote, mutta hän voi työskennellä monien eri ryhmien parissa. Hän on oivalta-
nut taide- ja luontolähtöisten menetelmien käyttövoiman nuorten omien

maailmankuvien rakentamisen ja prosessoinnin tukemisessa. Hän siis ikään kuin kulkee rinnalla ja tuuppaa menetelmien voimalla osallistujia jäsentämään maailmankuvaansa sekä käsitystään yhteiskunnassa vallitsevista arvoista (vrt. Hämäläinen 2007). Tulevaisuudentähystäjä soveltaa toiminnassaan yhteiskehittämisen päämääriä, joissa opetellaan olemaan avoimia uusille ideoille ja käsittelemään myös negatiivisia tunteita kunnioittavasti ja kannustavasti. Tällöin osallistujien pitää kokea itsensä tasa-vertaisiksi toimijoiksi ja kanavoida kriittisiäkin tuntemuksia toiminnaksi. (Ks. Aaltonen ym. 2016.)

Tulevaisuudentähystäjä on oivaltanut myös taiteen vaikuttavan roolin. Foster (2012) määrittelee taiteen käyttövoiman näkyvän juuri mekanistisen maailmankuvan haastamisena. Taide auttaa lähestymään asioita kriittisesti ja heittäytymään myös tietämättömyyteen (ks. Boal 1993). Tulevaisuudentähystäjän tavoitteena on kriittisesti tarkastella käytäntöjä ja muuttaa maailmaa oman toimintansa avulla (vrt. Nivala & Ryyänen 2019, 60–70). Tulevaisuudentähystäjän innostamistyö tukee kriittisyyden lisäksi aloitteellisuutta ja osallistumista (vrt. Merino 1997 Kurjen 2000, 24–27 mukaan).

Esimerkin edistäjän roolissa erityistä on oivallus rakentaa avointa ja kannustavaa ilmapiiriä toiminnan avulla eli mahdollistaa kohderyhmille turvallinen ympäristö yhteisölliseen toimintaan osallistumiseen ja itsetutkiskeluun (vrt. Hanrahan & Banerjee 2017). Esimerkin edistäjä mahdollistaa samalla leikkilisen tilan, joka on lähtökohta osallistumiselle, yhteiselle tekemiselle ja oppimiselle. Leikkilisyys sallii epäonnistumisen ja mokaamisen luottamuksellisessa ja positiivisessa ilmapiirissä. (Vrt. Kangas 2013, 76, 78.) Esimerkin edistäjä on itse innostunut taide- ja luontolähtöisten menetelmien käytöstä ja mukauttaa suunnitelmiaan joustavasti osallistujien tarpeiden pohjalta tukeakseen näiden osallistumista ja vahvistaakseen sitä kautta myös osallisuutta. Toiminnan tavoitteena on ennen kaikkea tukea osallistujan henkilökohtaista kasvua ja oppimista sekä keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä (vrt. Nivala & Ryyänen 2019, 60–70). Esimerkin edistäjän toiminnassa korostuvat erityisesti dialogi ja yhdessä kulkeminen, aloitteellisuuden, osallistumisen, kommunikaation ja monipuolisen ilmaisen vahvistaminen (Kurki 2000, 24–27). Hän on suhteiden rakentamisen ja kommunikaation helpottaja persoona-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla (ks. Kurki 2008, 117).

Uudelleen inspiroitujan oivalluksia kuvaa parhaiten pohdinnan käynnistyminen oman työkuulttuurin muutostarpeesta. Uudelleen inspiroituja

kyseenalaistaa omia vakiintuneiksi muotoutuneita ammattikäytäntöjään. Hänellä on valmiina osaamis pääomaa, joka on kuitenkin vuosien työelämäkokemuksen myötä jäänyt taka-alalle työskentelytapojen rutinoituttua. Yhteiskehittäminen herätteli ensisijaisesti hänen osaamistaan uudelleen käyttövoimaksi ja myös virkeyden lähteeksi. Toisaalta hänen luova toimintansa edistää myös kulttuurista, fyysistä ja sosiaalista saavutettavuutta, sillä hän tarjoaa luomaansa toimintaa ympärillään oleville ihmisille vapaasti käytettäväksi. Hänen toimintansa mahdollistaa osallisuutta siis myös sellaisille ihmisille, joille osallistumiseen liittyy haasteita tai joilla ei olisi samanlaisia resursseja tai osaamista erilaisten elämysten saavuttamiseen (vrt. Nivala & Rynnänen 2019, 141–143).

Uudelleen inspiroitua toteuttaa innostamisen valaistumisen tehtävää (ks. Kurki 2008, 118–119) erityisesti asenteellisen havahtumisen osalta. Hän toteuttaa innostamista sosiaaliseen toimintaan liikkeelle panevana voimana (vrt. Kurki 2000, 24–27).

Pohdinta

Innostamisessa yhdistyy useita toiminnan muotoja, joiden avulla voidaan tukea osallistumista ja aktiivista toimijuutta (Kurki 2000, 19). Tässä tutkimuksessa tuotimme tietoa innostamista toteuttavien toimijoiden käsityksistä siitä, miten heidän käyttämänsä menetelmät tukivat osallisuutta. Toimijoiden käsitykset perustuivat toisaalta ryhmien toiminnan aikana ja sen jälkeen reflektioissa esiin nousseisiin asioihin ja toisaalta heidän kokemuksiinsa toiminnan ulkopuolisesta työskentelystä toimintoihin osallistuneiden kanssa. Yhteistä kaikille tämän tutkimuksen innostajille oli pyrkimys mahdollistaa osallistumista ja osallisuutta luomalla demokraattista, arvostavaa ja turvallista toimintaa itse rohkeasti esimerkkiä näyttäen ja näin aitoa yhteisöllisyyttä edistäen (vrt. Nivala & Rynnänen 2019, 141–143).

Tutkimamme innostajat toteuttivat taide- ja luontotoimintaa, joka voi olla ihmisten luontaista kasvupotentiaalia ja osallisuutta monipuolisesti tukevaa toimintaa. Toisaalta taide- ja luontotoimintoja voidaan toteuttaa myös Gilletin (2006 Kurjen 2008, 116–117 mukaan) kuvaaman tuotanto-tehtävän mukaisesti teknisuonteisesti. Kaikki aktiivinen toiminta ei ole innostamista. Innostaminen perustuu aina päämäärätietoiseen toimintaan ja pohdintaan ihmisen roolista yhteisössään, alueellaan ja yhteiskunnassaan. (Ks. Kalcheva 2016; Kurki 2000, 19–27.) Sosiokulttuurinen innostaminen tavoittelee persoonien osallisuutta ja rakenteellista vapau-

tumista huonoista käytännöistä. Tässä tutkimuksessa mukana olleet toimijat kuvasivat toimintojaan ja työtapaansa toimintoihin osallistuvien ihmisten osallisuuden tukemisena. Myös pyrkimyksiä työkäytäntöjen muuttamiseen oli nähtävissä esimerkiksi perhekerhon organisoimisessa.

Tutkimamme toimijat toteuttivat sosiokulttuurista innostamista kahdella tavalla. Ensinnäkin he osallistuivat yhteiskehittämispajoihin, joissa yhteisen sosiaalisen toiminnan kautta haettiin keinoja ja menetelmiä sosiaaliseen muutokseen sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan työssä. Toiseksi he lähtivät toteuttamaan tätä muutostyötä omien yhteisöjensä kanssa saaden tukea yhteiskehittämistyöryhmän jäseniltä. Tavoitteena oli kulttuurinen demokratia siten, että haastateltavat pyrkivät luomaan mahdollisuuksia yhteisönsä jäsenille osallistua kulttuurin tuottamiseen. Lisäksi useissa toimijoiden yhteisöihinsä viemissä toiminnoissa tavoiteltiin kulttuurisen demokratisaation toteutumista monien yhteisön jäsenten päästessä nauttimaan toiminnoissa luodusta kulttuurista. (Vrt. Kurki 2000, 24–27; ks. myös Kurki 2008, 115–116.)

Taide- ja luontotoimijoita ohjasi innostamistyössään merkityksellisyyden tunne. Se näkyi oman ammatillisuuden kehittämisessä, itselle tärkeiden asioiden ja arvojen edistämässä sekä mielihyvää tuottavassa tavassa tehdä työtä. Samalla innostajat peilasivat omaa toimintaansa suhteessa siihen, mitä sen nähtiin merkitsevän toimintoihin osallistuville. Tämän tutkimuksen yhtenä myönteisenä vaikutuksena taide- ja luontotoimijoiden työhön voi pitää pysähtymistä oman työn ja työtapojen äärelle, omien arvojen pohdintaan sekä omakohtaisen taide- ja luontolähtöisen toiminnan kokemiseen. Pysähtyminen auttaa fokuoimaan ajattelua ja toimintaa sekä löytämään ratkaisuja pieniin arkisiin tilanteisiin, joilla voi olla iso merkitys ihmisen kohtaamisessa ja hyvinvoinnissa.

Innostajan tie ei ole aina helppo. Työ käynnistyy usein polunraivaajan roolista. Toisinaan taas yhteisö on valmiiksi innostunut vastaanottamaan uudenlaisia menetelmiä ja kehittämään jo olemassa olevia toimintatapoja. Useissa tämän tutkimuksen haastatteluissa korostettiin parityöskentelyä sekä oman yhteisön tuen merkitystä. Toimijat kokivat, että toiminnallisten ryhmätyömenetelmien käyttö tuki työmotivaatiota ja sitä kautta myös työssä jaksamista. Tämän havainnon perusteella sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan työntekijöiden hyvinvointia ja jaksamista voitaisiin lisätä edistämällä kaikkien työyhteisön jäsenten osallisuutta ja yhdessä toimimisen kulttuuria. Joskus kuitenkin osallisuutta tukeva innostustyö jää työyhteisössä joidenkin yksittäisten työntekijöiden varaan. Siksi innostamis-

toiminnan käytäntöjen näkyväksi tekeminen on tärkeää. Ymmärryksen lisääminen taide- ja luontolähtöisen työn mahdollisuuksista osallisuuden vahvistajana voi tarjota lähtökohtia laajemmalle työkäytäntöjen muutok- selle sosiaali-, terveys- ja kasvatusalojen työssä.

LÄHTEET

- Aaltonen, S., Hytti, U., Lepistö, T. & Mäkitalo-Keinonen, T. 2016. Yhteiskehittäminen: kaikki siitä puhuu, mutta mitä se on ja miten siinä onnistua? Uutinen. Turku: Turun kauppakorkeakoulu. Saatavissa <https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/uutinen/yhteiskehittaminen-kaikki-siita-puhuu-mutta-mita-se-on-ja-miten-siina> (haettu 26.11.2022).
- Boal, A. 1993. *Theatre of the oppressed*. Lontoo: Pluto Press.
- Foster, R. 2012. Tunnustusta tanssien. *Kasvatus* 43 (2), 126–134. Saatavissa <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1564189> (haettu 2.4.2021).
- Hanrahan, F. & Banerjee, R. 2017. ‘It makes me feel alive’: the socio-motivational impact of drama and theatre on marginalised young people. *Emotional and Behavioural Difficulties* 22 (1), 35–49. DOI: <https://doi.org/10.1080/13632752.2017.1287337>
- Houni, P., Turpeinen, I. & Vuolasto, J. 2020. *Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja*. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus.
- Hsieh, H.-F. & Shannon, S. E. 2005. Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research* 15 (9), 1277–1288. DOI: <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Häkkinen, P., Järvelä, S., Mäkitalo-Siegl, K., Ahonen, A., Näykki, P. & Valtonen, T. 2017. Preparing teacher-students for twenty-first-century learning practices (PREP 21): a framework for enhancing collaborative problem-solving and strategic learning skills. *Teachers and Teaching: Theory and Practice* 23 (1), 25–41. DOI: <https://doi.org/10.1080/13540602.2016.1203772>
- Hämäläinen, J. 2007. Nuorisokasvatuksen teoria sosiaalipedagogisessa kehyksessä. Teoksessa E. Nivala & M. Saastamoinen (toim.) *Nuorisokasvatuksen teoria: Perusteita ja puheenvuoroja*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 169–200.
- Isola, A.-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. *Työpöytä* 33/2017. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0> (haettu 26.11.2022).
- Juhola, J. & Aschan, T. 2021a. Pääkirjoitus. Teoksessa T. Aschan & J. Juhola (toim.) *Ihmisen huoltokirja. Hyvinvointia taiteesta, kulttuurista ja luonnosta*. Mikkeli: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, 4–5. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-344-320-4> (haettu 25.10.2022).

- Juhola, J. & Aschan, T. 2021b. Yhteiskehittäminen Mikkelissä ja Savonlinnassa. Teoksessa T. Aschan & J. Juhola (toim.) Ihmisen huoltokirja. Hyvinvointia taiteesta, kulttuurista ja luonnosta. Mikkelä: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, 54–55. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-344-320-4> (haettu 17.10.2022).
- Järvinen, S., Foster, R. & Morris, N. 2020. Ympäristöinnostaja luontokokemusten ja ekososiaalisesti merkittävien suhteiden välittäjänä. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 21, 39–62. DOI: <https://doi.org/10.30675/sa.91582>
- Kalcheva, A. 2016. Theoretical and historical aspects of socio-cultural animation. *Trakia Journal of Sciences* 3, 203–206. Saatavissa <http://www.uni-sz.bg/tsj/Vol.14,%20N%203,%202016/A.Kal4eva.pdf> (haettu 27.11.2022).
- Kallio, K. P., Korkiamäki, R. & Häkli, J. 2015. Myönteinen tunnistaminen – näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Teoksessa J. Häkli, K. P. Kallio & R. Korkiamäki (toim.) Myönteinen tunnistaminen. Verkkojulkaisuja 90. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 9–35. Saatavissa https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/myonteinen_tunnistaminen.pdf (haettu 27.11.2022).
- Kangas, M. 2014. Leikkisyyttä peliin. Näkökulmia leikkisyyteen ja leikkilliseen oppimiseen. Teoksessa L. Krokfors, M. Kangas, K. Kopisto (toim.) Oppiminen pelissä – Pelit, pelillisuus ja leikkisyys opetuksessa. Tampere: Vastapaino, 73–87.
- Keto, S. & Foster, R. 2021. Ecosocialization – an Ecological Turn in the Process of Socialization. *International Studies in Sociology of Education* 30 (1–2), 34–52. DOI: <https://doi.org/10.1080/09620214.2020.1854826>
- Keto, S., Foster, R., Pulkki, J., Salonen, A. O. & Värri, V.-M. 2022. Ekososiaalinen kasvatusta: Viisi teesiä ratkaisuehdotuksena antroposeenin ajan haasteeseen. *Kasvatus & Aika* 16 (3), 49–69. DOI: <https://doi.org/10.33350/ka.111741>
- Kohonen, I., Kuula-Luumi, A. & Spoo, S.-K. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavissa https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettinen_ennakoarviointi_ohje_2019.pdf (haettu 27.11.2022).
- Kupiainen, R. 2006. Yhteistoiminnallinen medialukutaito. *Aikuiskasvatus* 26 (3), 182–187. DOI: <https://doi.org/10.33336/aik.93693>
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Kurki, L. 2007. Innostava vanhuus. Sosiokulttuurinen innostaminen vanhempien aikuisten parissa. Helsinki: Finn Lectura.
- Kurki, L. 2008. Innostava matkailu. Sosiokulttuurinen innostaminen ja vapaa-aika. Helsinki: Finn Lectura.
- Känkänen, P. 2020. Taiteen merkitys nuorten itsetuntemuksen ja motivaation rikastamisessa. Teoksessa T. Heino (toim.) Mikä auttaa? Tutkimuserustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos & Itla, 143–150. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-569-8> (haettu 27.11.2022).

- Lehikoinen, K. & Rautiainen, P. 2016. Kulttuuristen oikeuksien toteuttaminen osaksi sote-palveluja. Arts equal policy brief. Helsinki: Taideyliopisto. Saatavissa https://www.researchgate.net/publication/318015458_Kulttuuristen_oikeuksien_toteuttaminen_osaksi_sote-palveluja (haettu 27.11.2022).
- Lilja-Viherlampi, L.-M. & Rosenlöf, A.-M. 2019. Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Teoksessa I. Tanskanen (toim.) Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 256. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 20–39. Saatavissa <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522167170.pdf> (haettu 27.11.2022).
- Manninen, M. 2020. Hyvän hoidon viisiapila – miten auttaa kodin ulkopuolelle sijoitettua käytösoireilevaa nuorta. Teoksessa T. Heino (toim.) Mikä auttaa? Tutkimuserustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus & Iita, 170–182. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-569-8> (haettu 27.11.2022).
- Maunu, A. & Kiilakoski, T. 2018. Ohjausta osallisuuteen? Sosiaalinen ja poliittinen osallisuus ammattiin opiskelevien nuorten arjessa. *Aikuiskasvatus* 38 (2), 112–129. DOI: <https://doi.org/10.33336/aik.88333>
- Nivala, E. & Ryytänen, S. 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus.
- Pritchard, A., Richardson, M., Sheffield, D. & McEwan, K. 2020. The Relationship Between Nature Connectedness and Eudaimonic Well-Being: A Meta-analysis. *Journal of Happiness Studies* 21, 1145–1167. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10902-019-00118-6>
- Puusa, A. 2020a. Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 99–112.
- Puusa, A. 2020b. Näkökulmia aineiston analyysiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 141–152.
- Raivio, H. 2018. Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena – toivon ja muutoksen näkökulma. Teoksessa H. Kostilainen & A. Nieminen (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, Diak työelämä 13. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 84–96. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-307-0> (haettu 2.4.2021).
- Ruokolainen, O., Häkli, J., Kallio, K. P. & Bäcklund, S. P. M. 2018. Seudullista kansalaisosallistumista jäljittämässä tiedon yhteistuottamisen keinoin. *Yhdyskuntasuunnittelu* 56 (3), 25–38. Saatavissa <http://hdl.handle.net/10138/301538> (haettu 2.4.2021).
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavissa https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_5.html (haettu 2.4.2021).
- Salonen, K. 2020. Kokonaisvaltainen luontokokemus hyvinvoinnin tukena. Väitöskirja. *Psykologia ja logopedia*. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1563-4> (haettu 31.3.2022).

- Salonen, K., Kirves, K. & Korpela, K. 2016. Kohti kokonaisvaltaisen luontokokemuksen mittaamista. *Psykologia* 51(5), 324–342. Saatavissa <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1813716> (haettu 27.11.2022).
- Tolvanen, T. & Jääskeläinen, A. 2016. Osallisuutta vahvistavan, luontoon tukeutuvan kuntoutustoiminnan malli: Luontoa elämään, luontoa kuntoutukseen -teemajulkaisu 1/3. Sarja B. Raportit ja selvitykset. Rovaniemi: Lapin ammattikorkeakoulu. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-316-148-1> (haettu 27.11.2022).
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tyrväinen, L., Lanki, T., Sipilä, R. & Komulainen, J. 2018. Mitä tiedetään metsän terveyshyödyistä? *Duodecim* 134 (13), 1397–1403. Saatavissa <https://www.duodecimlehti.fi/duo14421> (haettu 27.11.2022).
- Vapalahti, K. & Hokkanen, L. 2020. Taide- ja luontolähtöinen osaaminen on uutta hyvinvoinnin ammatillisuutta. *Dialogi. Puheenvuorot*. Saatavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020091169320> (haettu 6.12.2022).
- Violainen, J. 2015. Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset. Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen. Cuporen verkkojulkaisu 26. Helsinki: Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. Saatavissa https://www.cupore.fi/images/tiedostot/kulttuuriosallistumismuuttuvatmerkitykset_000.pdf (haettu 30.3.2022).
- YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus 1948. Geneve: Yhdistyneet Kansakunnat. Saatavissa https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2016/05/YK_Ihmisoikeuksien-julistus.pdf (haettu 8.5.2022).
- Ylönen S., Utriainen, S. & Pehkonen-Elmi, T. 2021. Valmennusten sisältö Pieksämäellä. Teoksessa T. Aschan & J. Juhola (toim.) Ihmisen huoltokirja. Hyvinvointia taiteesta, kulttuurista ja luonnosta. Mikkeli: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, 51–53. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-344-320-4> (haettu 27.11.2022).

